

יחסים יחסי

צבקה וצבן אצט צרכי נאנה

לומדים על

גיליון 10

יוס'לה קמצן קדוש

לפני יותר מארבע מאות שנה חי בעיר קראקוב שבפולין יהודי אחד - יוס'לה שמו שהיה עשיר מופלג וקמצן גדול. והיו אנשי הקהילה באים ונכנסים אצלו לבקש נדבה. קיבלם יוס'לה בסבר פנים יפות וכיבדם במאכל ומשקה. לאחר מכן, היה יוס'לה שואל בשלומם והיו שופכים לפניו צרת נפשם ודלותם ומבקשים ממנו מעות להחיות נפשם ונפש ילדיהם. כששמע יוס'לה בקשתם היה משליכם מביתו בשאט נפש. בעקבות זאת היו כל אנשי העיירה מתרחקים ממנו ולא דברוהו מטוב ועד רע. וכשהיה יוצא יוס'לה השוק היו האנשים והנשים לועגים לו והילדים מיידים בו אבן. כשהגיעה שעתו ליפטר מן העולם, באו אצלו אנשי החברה קדישא ואמרו לו: 'רבי יוס'לה, הלא אינך לוקחת כסף לקבר. תן לנו דמי קבורה לצדקה, סך חמישים רובל ונקברך בקבר ישראל כדרך כל האדם'. הזעוף פניו כנגדם יוס'לה והשיב: 'כל ימי הייתי לעצמי, אף כעת אינני צריך לכם'. ויצאו מעמו זעופים וכעוסים. למחר נפטר יוס'לה ונשארה גופתו מוטלת יום ויומיים ושלושה עד שריחם עליו מישהו, נטל גופייתו בלילה וקברו בשולי בית החיים. משהגיע יום השישי בא אצל הרב הצדיק - רב קלמן, עני מעניי העיירה לבקש צרכי השבת. תמה עליו רבי קלמן: 'זהי דר אתה בעיר מזה עשרים שנה ומועלם לא בקשת נדבה ומה יום מיומיים? השיב אותו עני: בכל יום חמישי הייתי מוצא דמי הוצאות שבת על מפתן ביתי ואתמול לא קיבלתי כלום'. ואחריו הגיע עני אחד ואחריו עוד אחד ועוד אחד ובפיהם כדברים האלו. מיד נתכרמו פניו של רבי קלמן והחל בוכה וצועק: 'יוס'לה, יוס'לה כיצד טעינו בך! סלח לנו שביישנוך. יוס'לה, יוס'לה קמצן קדוש!' ביום ראשון כינס רבי קלמן תענית ציבור. בשעת פתיחת הארון, קרא הרב קלמן בקול נשבר: 'מחל לנו יוס'לה! ובקוראו בקול גדול, נפל הרב אפיים ארצה. ויחשבו הכל כי השיב רבם את נשמתו לבוראו בעוון הקהל. ולא היא! שבשעה שנפתח הארון בא יוס'לה אצל רב קלמן בחלום. מייד בקש ממנו רבי קלמן מחילה בשם הקהל על שאפילו לא ליווהו בקבורתו. חייך יוס'לה והשיב: 'לא, לא הייתי לבד, אתי הלך אברהם אבינו ויצחק ויעקב, ויוסף הצדיק ואף דוד המלך הלך לפני והוא מנגן בנבל. וגם כעת אני יושב בגן העדן בין צדיקים וטהורים ולא חסר לי מאומה. אבל יודע אתה רבי קלמן! הייתי מוותר על כל תענוגי העולם הבא, אילו רק יכולתי פעם אחת, פעם אחת! לירד אל העולם הזה וליתן שוב צרכי שבת לעני.'

לימים ביקש רבי קלמן בצוואתו להיקבר בסמוך לקברו של יוס'לה ועל-גבי מצבתו של יוס'לה נכתב: 'פה נקבר יוס'לה - קמצן קדוש'. מעובד על-פי: ספורי רבי שלמה קרליבך

מדוע במר יוס'לה בדרך זו?

מתן צקתר

למר עוקבא - היה עני בשכונתו, והיה רגיל בכל יום לזרוק לו ארבעה זוזים (מטבעות) בצניור הדלת. פעם אחת אמר(העני): 'אלך ואראה מי עושה עמי טובה זו.' אותו יום השתתה מר עוקבא בבית המדרש ובאה אשתו עמו (להלך את הצדקה). כיון שראה העני שהטו עצמם לדלת - יצא אחריהם. ברחו ונכנסו שניהם לתוך תנור גרוף. נכוז רגליו של מר עוקבא. אמרה לו אשתו: 'יתן רגליך על רגליי' (משום שרגליה לא נכוז). הלשנה דעתו (נפלה עליו רוחו). אמרה לו: 'אני מצויה בתוך הבית והנאתי קרובה לעניים.' ומפני מה התחבאו שניהם בתוך התנור? משום שאמרו: נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילכין פני חברו ברבים. מהי דרך הנתינה המועדפת על פי הסיפור?

(על פי מסכת כתובות, דף סז עמוד ב)

שווה ציטוט

- רדף צדקה וקָסד
ימָצא חיים צדקה וְכבוד:
(משלי פרק כא)
- אמר רבי אלעזר: גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות.
(תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מט עמוד ב)
- צדק הוא דין, כשמוסיפים לו ה' נעשית צדקה - שהיא רחמים
(רבי אורי סהוביסקי)
- כשנתנים צדקה צריך לשים ידו למטה עם הפרטה בכפו, כדי שיקחנה העני ויראה כאילו העני נוטן לו ולא יתבייש.
(רבי יודיה אבולעפיה)
- מצליחנים תמיד מחפשים דרכים לעזור לאחרים.
הלא מצליחים תמיד שואלים: 'מה יש בזה עבורי?' (ברין טייטל)

הלא פרום לרעב לחמך

...אופן נתינת מאכל לרעב שלא תיתן לו פת שלימה, שכאשר יאכל ממנה יתבייש. אלא, מה שתתן לו, יהיה פרוס חתיכות חתיכות - כי בזה לא יתבייש העני לאכול וגם כשיראה (העני שהביאו לפניו פרוסות, יאמר) יחשוב לעצמו כי הם מה שנתרו לבעל הבית ממאכלו ולא חסר ממאכלו ומאכל בני ביתו כולם. כי כל זמן שיחשב העני שהדבר שהביאו לפניו קל וקטן בעיני בעל הבית תתמעט בושתו ויאכל בלא בושה.

על-פי רבי רפאל בירדוגו, רב פנינים

חצונו על דרכים נוספות שבהם ניתן 'לפרוס' לעני

נתינה בדרך כבוד
"ויבְקָצְרְכֶם אֶת קְצִיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֵךְ לְקַצֵּר וְלִקְטַם קְצִירְךָ לֹא תִלְקֹט" (ויקרא, פרק יט, ט)
כוונת הפסוק שלא תכלה פאת השדה ותקח בידך הלקט לתתו בידך לעני, כי בכך הוא יתבייש. רק שתניח הפאה והלקט והם ילכו בלוקטים משלהם דרך כבוד... הוזהר מלהראות כאילו אתה נותן לו, רק תניח הפאה ולקט ועוללות בשדה והם (העניים) ילכו אחר-כך ולקטו בעצמם.
על-פי פירוש רבי משה אלשיך לויקרא י"ט טו

הנתינה - גיבוראן חליל גיבוראן
אתה נותן אך מעט
עת תתן מרכושך,
רק עת תתן מעצמך
זו נתינת אמת.
יש הנותנים
את כל המעט אשר להם
הם מלאכי הארץ
ומְנַאֲם מלא תמיד.

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר: יהי ביתך פתוח לרוחה, ויהיו עניים בני ביתך... (משנה מסכת אבות פרק א משנה ה)

יחסים יחסים

שמונה מעלות הצדקה לרמב"ם

שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו: מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שותפות או מציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאול, ועל זה נאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך כלומר החזק בו עד שלא יפול ויצטרך.

פחות מזה הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח.

פחות מזה שידע הנותן למי יתן ולא ידע העני ממי לקח, כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר ומשליכין המעות בפתחי העניים, וכזה ראוי לעשות ומעלה טובה היא אם אין הממונין בצדקה נוהגין כשורה.

פחות מזה שידע העני ממי נטל ולא ידע הנותן, כגון גדולי החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהן ומפשילין לאחוריהן ובאין העניים ונטילין כדי שלא יהיה להן בוש.

פחות מזה שיתן לו בידו קודם שישאל. פחות מזה שיתן לו אחר שישאל. פחות מזה שיתן לו פחות מן הראוי בסבר פנים יפות. פחות מזה שיתן לו בעצב.

(רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק י הלכות ז-זי).

ארבע מידות (תכונות) בין נותני צדקה:

הרוצה שיתן (רק הוא) ולא יתנו אחרים - עינו רעה (צרה) בשל אחרים (כלומר הוא אינו מעוניין שאחרים יזכו בשכר המצוה).
(הרוצה ש) יתנו אחרים והוא לא ייתן - עינו רעה בשלו (הוא נוהג בקמצנות).
(הרוצה ש) ייתן ויתנו אחרים - חסיד (שנוהג לפנים משורת הדין).
לא ייתן ולא יתנו אחרים - רשע

משנה מסכת אבות פרק ה משנה יג

צדקה וצדק אהרן צרכי נאמה

נתינה בתבונה

אמרו עליו על ר' מרפון שהיה עשיר גדול, ולא היה נותן מתנות לאביונים. פעם אחת מצאו עקיבא, אמר לו: "רבי רצונך שאקח (אקנה) לך עיר אחת או שתויסי?" אמר לו: "הן."

מיד עמד ר' מרפון ונתן לו ארבעת אלפים דינרי זהב, נמלך ר' עקיבא והילקן לעניים.

לימים מצאו ר' מרפון, אמר לו: "עקיבא, היכן העיירות שלקחת לי?"

תפסו ר' עקיבא בידו והוליכו לבית המדרש, והביא ספר תהלים והניחו לפניו, והיו קורין והולכין עד שהגיעו לפסוק זה,

"פזר נתן לאביונים צדקתו לעד קרנו תרום בכבוד" (תהלים, קיב טז) עמד ר' מרפון ונשקו על ראשו,

אמר לו: "רבי אלופי, רבי בחכמה, ואלופי בדרך ארץ."

(מסכת כלה פרק א הלכה כא)

על פי סוף הסיפור, מדוע לדעתכם נמנע רבי מרפון לתת מתנות לאביונים? מה למדו רבי עקיבא?

אמר רבי אבא אמר שמעון בן לקיש: גדול המלואה יותר מן העושה צדקה, ומטיל בכיס יותר מכולו. (תלמוד בבלי מסכת שבת דף סג עמוד א)

מטיל בכיס הנותן כספו לאדם הנזקק לו ועושה עימו שותפות.

שווה ציטוט

הנותן צדקה זוכה רק בפעם שנותן, כי מה שנתן כבר הלך לו. אבל המלווה, הקרן קיימת לו: הצדקה שלו מחזיקה לעד.

(בבא בתרא דשא. הרב שלמה אדאן)

מצווה להלוות עני בשעת דוחקו שנגמר (שמות כב כז) "ואם כסף תלוה את עמי את העני עמך..." ואפשר לרמוז המצוה הזאת בפסוק "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט יח), כי "ואהבת" ראשי תיבות ועני בשעת הדוחק אותו תלוה.

על-פי ר' ישראל אביחצירה (בבא סאלי), אהבת ישראל

עוצמת הנתינה גדולה מן הקבלה. מה שאנו מקבלים, עשוי להספיק. אולם מה שאנו נותנים, יוצר חיים.

(שי וייסברה, ש-שו) מתוך ספרו: "החיים... ומה שביניהם"

צדקה יש לתת בלב ולא ביד.

(הנביטה סאלד)

אחד הפיצויים היפים ביותר של החיים, שאין אדם יכול בריצונת לעזור לאחר, בלי לעזור לעצמו.

(רלף וולדו אמרסון)

פוסל אני את יסוד הצדקה. אופייני הוא שבשום עם ולשון לא רבו כל כך מעשי צדקה ומספר פושטי יד כמו אצל היהודים. בולט הדבר שיש קשר בין שני החיזיונות האלה. הצדקה מקלקלת את אופיו של העם. (בנימין זאב הרצל)

החיים הם הלואה שיום אחד נילאץ להחזירה, בתוספת ריבית. והריבית היא לעשות את העולם מעט טוב יותר מן העולם שאלי נכנסנו. (אליעזר יפה)

"יובי ימוך אחיד ומטה ידו עמך" (ויקרא פרק כה, לה) אל תניחנו שירד (מנכסיו) ויתמוטט לגמרי. הא למה זה דומה? למשווי (למשא) על גבי החמור, (כל עוד) עודנו במקומו (והחמור רק מתחיל להתמוטט, מספיק אדם) אחד תופש בו ומעמידו. (אבל לאחר ש...) נפל לארץ (אפילו) חמשה (אנשים) אין מעמידים אותו.

(ספרא, בהר פרשה ה)

אטומות הן מאז לקול הרעב אוזני נגיז ונדיב. אך למה אביון לא ראה ללב של אביון אחיו?

רחל

מי עושה טובה למי?

יותר משה שבעל הבית עושה (טובה) עם העני, העני עושה עם בעל הבית. שכן אמרה רות לנעמי: "שם האיש אשר עשיתי עימו היום בעז". לא אמרה "אשר עשה עמי (חסד)", אלא "אשר עשיתי עמו (חסד)". הרבה טובות עשיתי עמו בשביל שהאכילני פרוסה אחת!

סדרש רות רבה, פרשה ה